25.10.2021

Eduskunnan hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntönne 29.9.2021/VNS 4/2021 vp

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Suomen Palopäällystöliitto – Finlands Brandbefälsförbund ry kiittää lausunnonanto-mahdollisuudesta. Lausumme seuraavaa:

Pelastustoimen nykytila ja tulevaisuus

Pelastustoimen saavutuksista on kerrottu selonteossa vain yhdessä kappaleessa. Poliisin rooli sisäisen turvallisuuden tuottamisessa korostuu selonteossa liiaksi suhteessa pelastustoimeen ja muihin toimijoihin.

Selonteossa tulisi ottaa enemmän kantaa pelastustoimen nykytilaan ja uhkaavaan resurssipulaan. Resurssien puute tuodaan hyvin esiin poliisin toiminnassa, mutta pelastustoimen kohdalla asiaa ei käsitellä riittävästi. Pelastusala kärsii henkilöstöpulasta, eikä uutta henkilöstöä pystytä kouluttamaan riittävän nopeasti. Lisäksi varallaolojärjestelmään liittyvät työaikakysymykset vaikeuttavat erityisesti harva-alueiden pelastustoimen valmiutta.

Selonteossa esitetään, että ”*Hätäilmoituksiin vastataan nopeasti kaikkialla Suomessa*” (5.6.1.). Vastausajat eivät todellisuudessa ole riittävän nopeita, vaan asiassa on kehitettävää. Pelastustoiminnan vasteaikojen kehittäminen tulisi huomioida.

Kohdassa ”*Ensihoitopalvelu ja sosiaalipäivystys ovat osa tiivistä viranomaisten yhteistyöverkostoa*” (3.6.5.) voisi ottaa huomioon ensivastetoiminnan ensihoitopalveluja täydentävänä toimintana.

Harva-alueiden turvallisuuspalveluiden ylläpitämiseen tulee panostaa tehokkaammin. Olisi hyvä huomioida omatoimisen varautumisen sekä harva-alueiden kylien lähiavun kehittäminen esimerkiksi nk. kyläpelastajatoimintaa kehittämällä.

Sopimushenkilöstön koulutusta ei ole huomioitu selonteossa lainkaan. On tärkeää huomioida, että nykyinen kattavuus on saatu aikaan sopimuspalokuntajärjestelmällä ja toimivalla kuntahallintojen hyväksymällä alueiden palvelutasopäätöksillä. Kohtaan ”*Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmät uudistetaan*” (5.6.2.) liittyen myös sopimuspalokuntien koulutusta tulee kehittää sekä mahdollistaa sopimuspalokuntalaisten osallistuminen koulutukseen entistä paremmin. Myös sopimuspalokuntien henkilöstön ikääntyminen, päiväaikaisten tehtävien hoitamisen lisääntyvät vaikeudet sekä selkeämpi ohjaus uusien vapaaehtoisten saamiseksi on otettava huomioon.

Kohtaan ”*Pelastustoimen toimintavalmiuden saattaminen pelastuslaissa säädetylle tasolle…*” (5.10.10.) liittyen myös väestön varoittamisjärjestelmien toimivuus tulee taata ja kehittää rinnalle vaihtoehtoisia järjestelmiä myös poikkeusolojen tilanteita varten.

Kohtaan ”*Pelastustoimen kansallisia suorituskykyjä ja kykyä antaa ja vastaanottaa*

kansainvälistä apua kehitetään…" (5.9.3.) liittyen huomioitava, että kansallisen avun lähettämistä ja vastaanottamista tulee kehittää suuronnettomuuksissa, esimerkiksi suurtulvissa.

Kansalaisen rooli sisäisen turvallisuuden tuottamisessa

Kansalaisen roolia sisäisen turvallisuuden tuottamisessa ja vaaratilanteiden ehkäisyssä tulisi tuoda vielä vahvemmin esiin. Lähin hätätilanteessa saatavilla oleva apu on usein naapuri. Viranomaisten ja kolmannen sektorin toiminta ei yksin riitä vastaamaan yhteiskunnan turvallisuudesta.

Kohdassa "*Turvallisuusviranomaisilla on ratkaiseva merkitys sisäisen turvallisuuden takaamisessa*" (2.4.) turvallisuusviranomaisen roolin korostamista tulee keventää siten, että vahinkojen aikajana ymmärretään. Esimerkiksi tulipalossa tai väkivallanteossa vahingot saattavat ehtiä liian pitkälle, vaikka viranomainen olisi paikalla optimiajassa. Myös puukotus voi olla tilanne, jossa poliisi ei ehdi paikalle estämään tapahtumaa. Olisi hyvä korostaa kansalaisten omia henkisiä ja välineellistä kykyä sekä taitoja oikeansuuntaisiin alkutoimiin väkivalta- ja muissa tilanteissa.

Elinkeinoelämän näkökulman huomioiminen

Selonteko on laadittu viranomaisten ja yksilöiden näkökulmasta, eikä siinä ole huomioitu elinkeinoelämää lainkaan. Yhteistoiminnan lisääminen turvallisuusviranomaisten ja elinkeinoelämän välillä tulisi ottaa paremmin huomioon. Yksilöt toimivat elinkeinoelämän ympäristössä suuren osan elämästään, ja sen huomiotta jättäminen on riski turvallisuusprosessien jatkuvuuden kannalta. Suuri osa arjen turvallisuudesta toteutetaan yritysmaailman toimesta muun muassa työturvallisuuteen panostamalla.

Elinkeinoelämällä on laaja kirjo lainsäädäntöön pohjautuvaa luvanvaraista palveluntarjontaa etenkin pelastustoimen sektorilla, josta on mahdollista saada mm. asiantuntija-apua erilaisiin ongelmatilanteisiin. Yhteinen tilannekuva, jossa on huomioitu myös elinkeinoelämän näkökulma ja tarpeet, on tarpeen monessa selonteon osiossa.

Erittely elinkeinoelämän huomioivan tilannekuvan tarpeesta

Viranomaisten yhteistyön merkitys, suuronnettomuuksiin liittyvä yhteistyön tarve sekä rikoslakirikosten lisääntyminen koronavuonna 2020 ovat asioita, joista tarvittaisiin tilannekuva myös elinkeinoelämän osalta.

Selonteossa todetaan, että "*Globaalin turvallisuusympäristön muuttuessa perinteiset uhat pysyvät, mutta muuttuvat yhä monimutkaisemmiksi – samaan aikaan kokonaan uudet uhat haastavat viranomaistoimintaa*" (4.1.14.). On tärkeää huomata, että tämä koskee myös elinkeinoelämää. Rikollisuuden kansainvälistymisessä ja järjestäytyneen rikollisuuden pyrkimyksessä päästä osaksi laillisia yhteiskuntarakenteita tulisi huomioida, että työpaikat ovat yksi reitti tämän päämäärän saavuttamiseen.

Kyberrikollisuuden lisääntyminen vaikuttaa myös elinkeinoelämän suojautumiseen. Valtakunnallinen yhteistyöalusta tässä asiassa on Kyberturvallisuuskeskus.

Kuten selonteossa esitetään, "*hybridivaikuttamisen torjunnassa keskeistä on poikkihallinnollinen toimintatapa sekä tiivis yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa*" (4.2.6.). Tämä yhteistyön keinoja olisi kuitenkin hyvä avata enemmän. Vastaavasta

lähestymistavasta hyödyttäisiin myös muilla turvallisuussektoreilla, kuten terrorismin torjunnassa, ja asia tulisi hybridivaikuttamisen lisäksi huomioida myös muualla tekstissä.

Rajaturvallisuudessa ja rajat ylittävässä tavaraliikenteessä tulee ottaa huomioon, että materiaalien seassa voi kulkea laittomia tuotteita tai henkilöitä, jotka voivat päätyä esimerkiksi aidatulle tehdasalueelle, tai kontrollien pettäessä lähteä alueelta.
VIRVE mainitaan selonteossa hyvänä alustana moniviranomaisyhteistyölle. Sen potentiaalin voisi mainita myös elinkeinoelämän osalta.

Kohdassa "*Turvallisuuspalveluja kehitetään ihmisten erilaiset tarpeet huomioiden ja ihmisten välistä eriarvoisuutta vähentäen*" (5.4.4.) tulisi huomioida myös elinkeinoelämän tarpeet.

Kohdassa "*Hälytyspalvelujen saatavuutta ja viranomaisten näkyvyyttä erityisesti heikoimman palvelutason alueilla parannetaan*" (5.6.1.) olisi hyvä täsmentää, otetaanko palvelutason arvioinnissa tulevaisuudessa huomioon myös elinkeinoelämän tarpeet eli taloudellinen vaikuttavuus.

Selonteon mukaan turvallisuustilanteen tiedon kulussa korostetaan viranomaistietoa. Tiedon kulussa tulisi huomioida myös yrityksille jaettava tilannekuva. Keskeisiä ovat erityisesti huoltovarmuusyritykset ja vastaavasti kansallisesti merkittävät kohteet, kuten suuret satamat, jalostamot ja yrityskeskittymät, joilla on vientiin liittyvää roolia.

Kansalaisten, yritysten ja viranomaisten yhteinen varautumisverkosto olisi tarpeen erityisesti väestönsuojeluun liittyen. Tällä hetkellä esimerkiksi taloyhtiöiden suojeluvastaavilla ei ole mahdollisuuksia kehittää hyviä käytänteitä turvallisuuden parantamiseksi. Toimijoita olisi mahdollista tuoda yhteen esimerkiksi yhteisen verkkokeskustelualustan avulla.

Muuta huomioitavaa

Selonteossa ei käsitellä riittävästi mielenosoituksia ja niiden seurauksia. Mielenosoitukset ovat pahimmillaan nopeasti kärjistyvä ja uhkaava ilmiö.

Nuorten syrjäytyminen ja siitä aiheutuvat lieveilmiöt, kuten rikollisuus, tulisi tuoda selonteossa vielä vahvemmin esiin. Nuorison ongelmat heijastuvat nopeasti muuhun yhteiskuntaan.

Teknologian kehitystä ja sen tuomia haasteita olisi hyvä tarkastella laajemmin. Asiassa tulee huomioida sähköisiin palveluihin panostaminen, ikäluokkien vanheneminen, tietoturvan kehittäminen sekä luottamuksen lisääminen sähköisiä järjestelmiä kohtaan.

Lisääntyvän kansainvälisen sekä kotimaan sisäisen matkailun aiheuttamat kasvavat turvallisuus- ja onnettomuusriskit tulisi tunnistaa paremmin ennalta sekä varautua niiden edellyttämiin toimenpiteisiin. Näin Suomi säilyttää asemansa turvallisena matkailumaana

Kohtaan "*Viranomaistoiminnassa korostetaan voimankäytön oikeasuhtaisuutta ja viimesijaisuutta sekä jännitteiden liennyttämistä ja tarpeettoman eskalaation välttämistä*" (2.6.) liittyen: viranomaisen voimankäytössä on syytä korostaa tarveharkintaa. Voimankäytön viimesijaisuus on ohjenuorana työturvallisuuden vastainen. Loukkaantumisen riski tulee olla lakia rikkovalla, ei lakia valvovalla. Pelastustoimen osalta haluamme erityisesti korostaa, että voimakeinojen käyttö ei kuulu pelastustoimeen.

Kohtaan ”*Enemmistölle arki on turvallisempaa kuin koskaan*” (3.1.) liittyen: kansalaisten informoiminen riskeistä laskee turvallisuuden tunnetta, mutta lisää varautumisen kautta aitoa turvallisuutta. Turvallisuuden tunteen ensisijaiseksi nostaminen vääristää turvallisuuden eteen tehtävien hankkeiden painopisteitä.

Kohtaan ”*Viestintäverkkojen turvallisuuteen ja yhteiskunnan toimintojen kannalta kriittisen infrastruktuurin haavoittuvuuksiin liittyvät riskit ja uhat ovat kasvaneet*” (4.2.5.) sekä kohtaan ”*Määritetään kansallinen kriittinen infrastruktuuri ja selvitetään sen suojaamiseen liittyvät lainsäädäntötarpeet*” (5.8.2.) liittyen: tarvitaan vahvaa viranomaisyhteistyötä, jotta infrastruktuuri saadaan suojattua tahalliselta häiriönteolta. Kriittiset verkon solmukohdat ja muut vastaavat tulisi mm. palotarkastaa siten, että mukana on tahallisen haitanteon mahdollisuuksia arvioiva taho, kuten poliisi tai suojelupoliisi.

Kohtaan ”*Hybridivaikuttaminen on lisääntynyt ja sen keinovalikoima on laaja*” (4.2.6.) liittyen: Jokaisen turvallisuustoimijan tulisi tehdä hybridiuhkakartoitus oman toimintansa osalta. Kohteena voi olla myös pelastustoimi. Tällä hetkellä vain harva turvallisuustoimija on arvioinut, miten niihin voidaan vaikuttaa henkisesti tai fyysisesti ja miten tältä vaikuttamiselta suojaudutaan.

Kohtaan ”*Terrorismi on uhka sisäisen turvallisuuden lisäksi Suomen kansalliselle turvallisuudelle*” (4.2.7.) liittyen: Terrorismille alttiita toimijoita tulee opastaa oman varautumisen kehittämisessä. Asia koskee esimerkiksi hätäensiapua väkivallan vammojen osalta, tahallaan sytytettyjen palojen sammutusta, liikkeen rajaamista, avun hälyttämistä ja opastamista.

Kohtaan ”*Osallistumalla kansainvälisiin kriisinhallinnan tehtäviin tuotetaan turvallisuutta myös suomalaisille*” (5.9.2) liittyen: Kansainvälisistä tehtävistä tulee kerätä ja jakaa systemaattisesti dataa siitä, mitä Suomessa voidaan tehdä paremmin erilaisiin katastrofeihin varautumiseksi.

Kohtaan ”*Viranomaistoiminnassa on tunnistettu useita kehittämiskohteita*” (5.10.11.) liittyen: esimerkiksi Helsingissä on kalliosuojissa noin 100 miljoonan euron korjausvelka.

Suomen Palopäällystöliitto – Finlands Brandbefälsförbund ry

Veli-Pekka Ihamäki
puheenjohtaja

Ari Keijonen
toiminnanjohtaja